

Валерій Горовий,

к. філос. наук., керівник СІАЗ -

заступник Генерального директора НБУВ

СІАЗ: нова структура Бібліотеки

У статті йдеться про проблеми формування інформаційної інфраструктури, орієнтованої на допомогу органам державної влади України, участі в цьому процесі бібліотечних закладів.

На прикладі діяльності Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ узагальнюються перші результати такої роботи.

Проблема інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади особливої актуальності набула в молодих державах, що утворилися на території колишнього Радянського Союзу.

Порівняно з відповідною практикою держав Заходу, з їх традиційно розвинутою системою соціальних комунікацій, тісно пов'язаних з механізмами державного управління, в новоутворених країнах цей аспект вирізняється цілим рядом ускладнень.

По-перше, структури, до функцій яких входить інформаційно-аналітичне забезпечення державних органів, мають надавати допомогу в організації державотворення фактично з нуля. Тобто вони, особливо в перші роки існування нової держави, стикаються з необмеженим колом питань, вирішення яких потребує відповідної інформаційної підтримки, пов'язаної з вивченням

зарубіжного досвіду, аналізом специфіки власних суспільних, економічних, політичних, культурних процесів, з пошуком оптимальних шляхів оперативного розв'язання завдань державного будівництва.

По-друге, діяльність створюваних інформаційно-аналітичних структур (ІАС), орієнтованих на задоволення запитів державних органів, не могла спиратися на інформаційну інфраструктуру загально-суспільного призначення, внаслідок фактичної відсутності останньої в державі. Україна, на жаль, реально не могла використовувати ресурси колишньої союзної системи ДСНТІ, сформованої спільними зусиллями радянських республік, колишніх союзних банків даних, що могли мати прикладне значення для вироблення ефективної внутрішньої і зовнішньої політики нашої країни.

По-третє, помітно ускладнює діяльність ІАС у нових державах несприятлива економічна ситуація перехідного періоду. Слабке матеріально-технічне забезпечення не дає можливості впроваджувати сучасні технології обробки та аналізу потоків інформації.

Є й інші проблеми становлення. Необхідність їх розв'язання тією

чи іншою мірою зумовлюється тим, що в Україні державні органи одразу реально відчули гостру потребу в інформації, матеріалах аналізу бурхливих процесів державотворення й виявили певну активність в організації необхідних структур.

Ці процеси розвивалися в двох напрямках: формування підрозділів для аналізу оперативної та вузько-спеціальної інформації безпосередньо при державних відомствах, установах і створення, певною мірою, міжвідомчих ІАС при організаціях, що мають власні інформаційні ресурси чи доступ до подібних ресурсів загальносуспільного значення в сфері економіки, політики, культури. Серед таких установ - «один із найважливіших соціальних інститутів суспільства, що забезпечує кумуляцію і загальнодоступність документів, які зберігають знання...»¹ - бібліотеки.

Аналізуючи практику взаємовідносин бібліотечних закладів з державними органами, економічними структурами, громадськими організаціями тощо, можна говорити про переакцентування в їх функціональному призначенні. Й хоча на сьо-

¹ Слободяник М. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій. - К., 1995. - С. 29.

годні наша бібліотекознавча наука відчутно відстає від роботи бібліотечних установ, проте даний факт не залишився непоміченим деякими її теоретиками. На думку авторів одного з останніх за часом підручників з бібліотекознавства, «на сучасному етапі найправильнішим здається ставлення до бібліотечно-інформаційної діяльності як до єдиного процесу задоволення різноманітних потреб суспільства в інформації та знаннях. Пріоритетним у бібліотечно-інформаційній діяльності стає доведення інформації до користувачів у будь-якому вигляді»².

Нинішня практика не лише підтверджує вищесказане а й свідчить про те, що в умовах створення української державності, напруженого пошуку ефективних шляхів розвитку нашого суспільства, на переломі епох роль бібліотечних закладів як важливих документно-інформаційних, аналітичних центрів, їх соціальна перспектива на шляху до інформаційного суспільства зростає.

Певним підтвердженням цьому може бути й досвід співробітництва з вищими органами державної влади СІАЗ - Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, що діє нині в комплексі Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.

Структуру, якою, власне, було започатковано СІАЗ, створено в ЦНБ ім. В.І.Вернадського АН України незадовго після завершення формування вищих органів державної влади. Вона мала назву - відділ інформаційно-аналітичного забезпечення органів законодавчої виконавчої і судової влади.

За задумом ініціаторів, відділ мав формуватися з бібліотечних та наукових працівників, суспільствознавців. До роботи, в разі потреби, могли залучатися інші відділи бібліотеки або окремі працівники. Передбачалося широко застосовувати напрацювання кращих з аналогічних структур на Заході, куди систематично виїжджали провідні науковці бібліотеки для вивчення досвіду.

Однак уже на першому етапі існування (до 1995 р., коли відділ

було реорганізовано в Службу) працівники відділу змушені були переглянути деякі з початкових уявлень стосовно організації своєї діяльності, що й було покладено в основу її подальшого вдосконалення:

1. Завдяки аналізу власного досвіду було визначене місце відділу в системі інформування державних органів. Це сприяло підвищенню якості виконання замовлень, дозволяло запобігати паралелізму в роботі з іншими структурами, уникати невластивих функцій. У процесі роботи визначилося проміжне місце даної структури між інформаційними структурами з оперативністю «сьогодні-на-сьогодні» та академічними інститутами, які виконують замовлення на аналітичну продукцію протягом тривалого часу. Специфіка потреб замовників аналітичної продукції відділу така, що розробка потрібної теми в переважній більшості не може тривати більше тижня чи десяти днів. На такі терміни й орієнтуються працівники відділу.

2. Рівень матеріально-технічного забезпечення ІАС Бібліотеки позбавив ілюзій щодо швидкого запозичення передових технологій роботи з інформацією і змусив шукати виходи в умовах існуючих дуже скромних можливостей.

3. Тимчасом зростаючі обсяги замовлень на інформаційно-аналітичний продукт у ході зростаючої інтенсивності діяльності всіх гілок влади змусили відділ спільно з замовниками шукати вихід із ситуації. Було вирішено, що він виконуватиме основну масу замовлень з проблематики, що становить інтерес для всіх державних органів, а також замовлення, для виконання яких апаратним працівникам необхідно було б обробляти великі обсяги первинної інформації. В особливі відповідальних моментах на відділ покладалося виконання оперативних, підвищеної складності завдань.

4. Не зовсім виправданими видалися сподівання на кооперативний принцип координації зусиль бібліотечних підрозділів при виконанні трудомістких або термінових замовлень. У ході вивчення запитів спеціалістів державних органів, їх реалізації працівники відділу переконувалися, що задумана організація роботи не життєздатна.

По-перше, співробітники струк-

турних підрозділів Бібліотеки працюють за власними планами, виконують роботу, що відповідає їхній професійній підготовці. СІАЗ же, зважаючи на потреби замовників, перейшов до якісно іншої роботи, що потребувала суттєвої перекваліфікації більшості з працівників.

По-друге, її характер вимагає відмінних від власне бібліотечної підготовки якостей. Кваліфікаційні вимоги до працівника, який займається інформаційно-аналітичним забезпеченням владних структур, включають, як свідчить практика, досить високий рівень комп'ютерної грамотності, відповідну орієнтацію в актуальних питаннях суспільного життя, вміння оперативно знайти у великих обсягах інформації потрібний матеріал і проаналізувати його, мати здібності до продуктивного спілкування з людьми різної політичної орієнтації, професій, світоглядів та ін.

Тематично протягом цього періоду відділ здійснював формування анотованої БД «Події, факти, коментарі» за матеріалами періодичної преси (центральної видання України, основні обласні газети, російськомовні зарубіжні видання) та готував аналітичні матеріали з актуальних питань політичного, економічного життя, проблем державотворення. Найбільша увага при цьому надавалася підготовці матеріалів з порівняльним аналізом зарубіжної законотворчої практики та досвіду підготовки відповідних нормативних актів в Україні, в країнах СНД. На допомогу керівництву Верховної Ради, Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів готувалися підбірки матеріалів про надання надзвичайних повноважень уряду в країнах Заходу, правонаступництво в органах влади, проблеми введення і використання державної символіки й атрибутики, проблеми організації та функціонування банківських систем у державі, про ставлення різних категорій населення до перших кроків у діяльності новообраних владних структур тощо.

Універсальність роботи ІАС у ЦНБ ім. В.І.Вернадського НАН України зумовлювалася тим, що вона одною з перших прийшла на допомогу державотворцям України. І хоча інформаційна інфраструктура в молодій державі вдосконалювалася, формувалися відомчі вузько

² Ільганова В.О., Ковальчук Г.Д., Самійленко Т.П. та ін. Бібліотекознавство: теорія, історія, організація діяльності бібліотек.- Харків: Основа, 1993.- С.23.

професійні інформаційні підрозділи, обсяги запитів на підготовлену в ЦНБ інформаційно-аналітичну продукцію не зменшувались. А вже з розвитком державних структур зростає й потреби в інформації. Проте з удосконаленням інфраструктури створилися можливості для уточнення спрямованості роботи відділу та відповідної його структурної перебудови.

У кінці 1995 р., з метою забезпечення сучасного рівня підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів для органів державної влади України, а також згідно з угодою про співпрацю між Президією НАН України й Верховною Радою України та листом Кабінету Міністрів, бюро Президії НАН прийняло постанову про створення Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади. Основними напрямками діяльності, базуючись на попередньому досвіді роботи, було визначено:

- аналіз політичних, соціально-економічних процесів у ході ринкових перетворень в Україні;
- аналіз ставлення до суспільного життя в Україні державних структур, громадської думки країн СНД та далекого зарубіжжя;
- вивчення державотворчого, законодавчого процесу в зарубіжних країнах і зіставлення його з практикою законотворення в Україні;
- узагальнення досвіду роботи ІАС у системі бібліотек з результативного використання фондів, активного введення в обіг наукової інформації, необхідної для підвищення ефективності діяльності органів державної влади.

Таким чином, відділ інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади ЦНБ був реорганізований у Службу, до складу якої нині входять відділи аналізу періодичної преси, політичного та економічного аналізу, сектор програмно-технічного забезпечення.

СІАЗ формує ряд БД на матеріалах періодичної преси з використанням інших джерел інформації, з допомогою яких відслідковується динаміка суспільних процесів, що привертають найбільшу увагу замовників. Серед них БД на матеріалах регіональної преси «Вісті з регіонів», що допомагає відслідковувати ставлення в кожній з областей до діяльності місцевих і центральних

органів державної влади, аналізувати діяльність політичних партій на місцях, процеси економічних перетворень, соціальну проблематику тощо. Постійно поповнюються і використовуються БД «Політичні партії та громадські організації України», «Паливно-енергетичний комплекс України» та ін.

Наукові працівники відділу політологічного та економічного аналізу згідно з замовленнями владних структур готують матеріали з найактуальніших для нашого суспільства проблем: оцінки діяльності державних органів у центрі та на місцях у різних регіонах різними соціальними групами населення, про діяльність політичних партій, громадських організацій, хід виборчих кампаній, аналіз зарубіжної громадської думки про події в нашій країні, відгуки про її взаємовідносини із зарубіжними партнерами у розв'язанні економічних та інших проблем, ефективність економічних перетворень у нашій державі, про роботу регіональних економічних утворень з участю України, вплив великих економічних структур зарубіжжя на економічні перетворення в Україні та ін. Спільно з Держкомстатом України практикується підготовка матеріалів по відслідковуванню процесу бартеризації економіки. Сьогодні СІАЗ також досить продуктивно контактує, налагоджуючи обмін взаємно цікавою інформацією, з департаментом інформаційно-аналітичного забезпечення секретаріату СНД, з державними аналітичними службами ряду країн співдружності.

Від часу створення СІАЗ інформаційна інфраструктура держави набула помітного розвитку. Певну роботу, спрямовану на забезпечення потреб владних структур, здійснюють парламентська, юридична, ще деякі бібліотеки³. Це дає змогу і СІАЗ, і іншим аналогічним структурам зосередити увагу на властивій саме для них, а отже, найуспішніше розроблюваній тематиці.

Однак проблема кооперації, координації зусиль ІАС у забезпеченні запитів органів державної влади досить значна. Водночас такого роду координація могла б вивільнити додаткові резерви для плідної робо-

ти навіть за нинішніх негараздів у матеріально-технічному забезпеченні подібних структур.

У діяльності СІАЗ та інших аналогічних утворень є й інші проблеми. Серед них набуває особливої актуальності необхідність постійного аналізу електронних потоків інформації, робота в Інтернет. Загострення цієї проблеми зумовлюється певними зрушеннями, оживленням економіки країни, поживленням інтересу до зовнішніх ринків, розвитком міждержавних економічних проектів, організацією вільних економічних зон, підвищенням ефективності інвестиційної політики тощо.

При нинішньому рівні фінансування як для СІАЗ, так і для інших однотипних державних структур нагальною є проблема залучення позабюджетних коштів. Трудність полягає у відсутності прийнятної нормативної бази для такої роботи.

Проблематичним є й одержання цими структурами більш-менш ефективної допомоги від міжнародних фондів та благодійних організацій, оскільки в уявленні їх керівників такі структури тісно пов'язані з бюджетними органами державної влади й повинні мати необхідне забезпечення.

Отже, можна зазначити, що сьогодні в середовищі спеціалістів СІАЗ й інших аналогічних структур загальноукраїнського і регіонального рівнів, у владних структурах формується думка про необхідність дальшого вдосконалення роботи, спрямованої на інформаційно-аналітичну підтримку діяльності й розвитку таких структур.

І в цьому відчувається оптимізм перспективи.

³ Див.: Слободяник М. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій. - С. 198-322.